

21 maart 2017

Beste collega's,

Ik mag vandaag hulde brengen aan Stefaan Van den Brecht. Ik ben niet alleen zijn opvolger in de Academie – hetgeen ik als een eer beschouw – maar we hebben - nog andere punten met elkaar gemeen. We zijn allebei geboren in Oost-Vlaanderen en nog wel onder het sterrenbeeld van de weegschaal. 'Weegschalen zijn de diplomaten van de sterrenbeelden,' aldus een gespecialiseerde site. 'Ze hebben de mogelijkheid om dingen vanuit het perspectief van een ander persoon te zien.' Een gave die Stefaan op diverse terreinen al goed van pas gekomen is. Stefaan en ik zijn, naast Oost-Vlamingen en weegschalen, ook allebei dichters. In de jaren negentig deelden we zelfs even dezelfde literaire stal, Manteau. Bovendien hebben we omwille van ons engagement allebei de gevangenis van binnenuit gezien. Ik gaf er een paar workshops, Stefaan schreef er aangrijpende gedichten, die gepubliceerd werden in zijn bundel *Lente in Vorst* (1976). Dit bijvoorbeeld:

Verstek

En de rechter zei:
'Zij zullen gescheiden zijn.'
Zo zei de rechter.

En de bewaarder
opende en sloot de cel.
Dat doet de bewaarder.

Jij kwam bij me
achter tien poorten
zwanger van mij.

Elke muur hier is
obsceen. Wij zijn
ondeelbaar, één,

meer dan voorheen
gescheiden
van de rechter.

De leemte opvullen die Stefaan Van den Brecht bij de Academie achterlaat, zal, ondanks de gelijkenissen tussen hem en mij, geen sinecure zijn. In zijn voetsporen treden, wordt een herculeswerk. Stefaan Van den Brecht is immers niet zo maar de eerste de beste. Hij heeft zijn hele leven lang blijk gegeven van talent en engagement, van werkkraft en volharding, een combinatie van gaven die zeldzaam en kostbaar is – een optimist met doorzettingsvermogen, noemt hij de dichter in het gedicht 'Bodemonderzoek'. Dat doorzettingsvermogen heeft ertoe geleid dat er vandaag meer dan veertig poëzietitels (eigen bundels en vertalingen) op zijn naam staan. Meer dan veertig bundels in een

schrijverscarrière van bijna 50 jaar, dames en heren, het is, als u het mij vraagt, indrukwekkend. Mijn teller staat voorlopig op 10. Werk aan de winkel dus.

Als er bij Stefaan één vlag is die de lading dekt, dan is het wel die van het engagement. In vrijwel alles wat hij tot hiertoe deed, heeft hij zich ten volle geëngageerd. Denk maar aan zijn activiteiten in dit huis. In het jaar 2000 werd hij lid van de Academie, maar al snel volstond een gewoon lidmaatschap niet. Reeds in 2004 werd hij een eerste keer ondervoorzitter. In 2012 deed hij dat nog een keer over. Hij werd ook twee keer voorzitter: in 2005 en 2013. En dan heb ik zijn voorzitterschap en lidmaatschap van de literaire jury's binnen de Academie nog niet vermeld. Uit naam van alle leden wil ik hem voor zijn grote inzet voor de Academie danken.

Niet alleen wij hier konden volmondig op Stefaan Van den Brecht rekenen. Ook in Pen Vlaanderen, de schrijversvereniging die opkomt voor vervolgd auteurs en die zich verzet tegen elke vorm van censuur, nam hij ten volle zijn verantwoordelijkheid op. Van 1984 tot 2007 was hij bestuurslid en van 2004 tot 2007 voorzitter. Schrijvers in nood waar ook ter wereld konden daarbij op zijn actieve steun rekenen.

Zijn grootste engagement legde Stefaan Van den Brecht echter in zijn literaire oeuvre dat rijk en breed is als de Amazone-rivier die door zijn geliefde Zuid-Amerika stroomt. Het omvat gedichten, theater- en liedjsteksten, essays en vertalingen. Ik concentreer mij hier op de dichter en vertaler. Laat ik het eerst even over die laatste hebben. Toen ik in het najaar van 2016 in het Letterenhuis de tentoonstelling 'Escaut! Escaut! Een literaire Scheldereis' bezocht, werd ik gegrepen door de machtige, als uit een rots gehouwen taal en beeldspraak van Emile Verhaeren, in een vertaling van jawel... Stefaan Van den Brecht.

Luistert u even mee hoe Verhaeren en zijn vertaler in de bundel *Les Villes tentaculaires (Tentakelsteden)* de haven en de zee bezingen:

De hele zee stroomt naar de stad!

De zware zee, vurig en vrij,
Met heel de aarde aan haar zij;
De zee, een menigte wetmatigheden,
De zee met stromingen als zekerheden;
De zee en haar verbond met golven,
Een onophoudelijk, krankzinnig af en aan
Dat rotsen die al duizend jaar bestaan
wegveegt, zelf onder spiegeling bedolven;
De zee waar elke baar vertederen wil
Of razernij verheelt; de zee, stormig of stil;
De zee die verontrust, verschrikt, beklemmt,
De laveloze in haar element.

De hele zee stroomt naar de stad!

Reeds uit dit korte fragment kunt u afleiden dat de vertalingen van Stefaan Van den Brecht geen schoolse *übersetzungen* zijn. Met zijn vertalingen creëert hij krachtige, plastische, ritmische en muzikale teksten die kunnen wedijveren met het origineel en dus ook in de doeltaal volwaardige gedichten zijn. Engagement, talent en voorharding, dames en heren, zijn daarvoor nodig.

Stefaan Van den Brecht vertaalde ondertussen bijna alle belangrijke bundels van Verhaeren: *Les Campagnes Hallucinées*, niet over de hallucinante campagnes van Donald Trump of Theresa May, maar over het *Hallucinerend Platteland*, *Les Villes tentaculaires (Tentakelsteden)*, de trilogie *Les Heures (De tuin van de liefde. Getijdenboek)* en *Les Villages illusoires (Dorpen van zinsbedrog)*.

Maar niet alleen de grote Verhaeren maakte hij toegankelijk voor het Nederlandstalige publiek. Hij bracht ook dichters van de andere kant van de wereld voor het voetlicht. Niemand deed meer om de Zuid-Amerikaanse poëzie voor ons te ontsluiten dan Stefaan Van den Brecht. Denk maar aan zijn vertalingen van onder meer Pablo Neruda, Octavio Paz, Nicolás Guillén, Jaime Sabines, José Lezama Lima, José María Sierra, Ramon Lopez Velarde, Marco Antonio Campos, Juan Gelman, Juan Manuel Roca... Een indrukwekkend lijstje dat nog niet eens compleet is. Dat zijn vertaalarbeid naar waarde geschat wordt, bewijzen zijn vele bekroningen, zoals de prestigieuze Koopalbeurs voor letterkunde en de internationale Poëzieprijs Zacatecas in Mexico.

Ter illustratie van zijn Spaanse vertaalwerk, lees ik graag 'Kanttekeningen XIV' van de Argentijnse dichter Juan Gelman voor. Interessant is overigens dat dit gedicht geïnspireerd is door het werk van Hadewijch:

Kanttekening XIV

zoet geweld van de liefde / verborgen
spraak / onrust
die geruststelt / hartzeer
als loon of lied / land

waar ik stierf om te worden geboren / jou kwijt
en rijk / mantel
die ontbloot / lijden als gezondheid / afwijzing
waarin jij heel je zoelte legt / of kalmte

tegen het verdriet / brood
als honger naar jou / afwezigheden
of vluchten als wonden
die jij opent / liefkoost / stelt

Last but not least wil ik het hebben over Stefaan Van den Brechts poëzie, waarvan onlangs een fraaie selectie verscheen bij *Uitgeverij P*, een overzicht van 50 jaar dichterschap. De titel van die zorgvuldig geselecteerde en uitgegeven gedichten luidt *Krabbengang*. 'Scheve gang als van een krab', luidt de definitie van Van Dale. Misschien wil de dichter hiermee suggereren dat zijn werk niet in

een eenduidige, rechtlijnige richting is geëvolueerd, maar eerder als een meanderende rivier zijn weg naar zee heeft gezocht. Of misschien is de krab, van Van den Brecht zoals de Albatros van Baudelaire, een dier dat mank loopt op het strand van de alledaagse werkelijkheid, maar helemaal in zijn element is wanneer het 'zijn tweescharige slag' mag zetten in de volheid van de zee van de verbeelding.

Ook hier plaats ik in mijn korte beschouwing de term 'engagement' centraal. In het begin van zijn dichtersloopbaan betekende 'engagement' voor Van den Brecht voornamelijk 'maatschappelijk engagement'. De dichter leek, conform de tijdgeest van mei '68, met zijn maatschappijkritische verzen een rechtstreekse impact op de samenleving te beogen. Daarmee plaatst hij zich tevens in de traditie van politiek-geëngageerde poëzie die o.a. in Zuid-Amerika zo sterk aanwezig is. In de reeks 'Staatsmanschap' in zijn bundel *Andere gedichten* neemt hij onder meer Leo Tindemans en de CVP-staat op de korrel. Zowel Tindemans' slogan 'Met deze man wordt het anders' als zijn uitspraak 'Politiek is een kwestie van vertrouwen' verwerkt hij ironiserend in zijn gedichten.

Regeren vergt moed, aldus
onze vertrouwensman.

Met hem zal alles anders
blijven. Hij kan ons

niets beloven, maar
vraagt offers.

Gaandeweg heeft hij de beperkingen van dit soort militante poëzie ingezien en is zijn focus verschoven van politiek naar literair engagement. Hij heeft zich ontpopt als een fijnzinnig 'bezinger' van de complexiteit van de wereld in al zijn facetten, van de ruimte van het volledige leven.

In het gedicht 'Omwenteling' verwoordt hij dat zo:

In mijn onwijs jonge jaren dacht ik
de wereld te kunnen veranderen.

De wereld heeft mij veranderd,
Mei verloren in balts en gebalder.

Met mijn onwijs grijze haren denk ik
aan oude lente en een ver geluid.

Hij gaat schrijven over liefde en dood, verleden en toekomst, natuur en literatuur, schilderkunst en muziek. Hij laat zowel de stemmen uit het hooggelegen Jerez de García Salinas horen als de 'Stemmen uit het laagland'. Hij gaat steeds meer taalregisters en stijlfiguren hanteren, zijn gedichten worden meerstemmig, van bas tot discant. Dat maakt hem tot een dichter om rekening

mee te houden en te blijven houden, een dichter die als rode wijn is: iemand die beter wordt met de jaren.

Dat zou ik graag illustreren met een gedicht uit de bundel *Stemmen uit het laagland*, een bundel die verscheen toen Stefaan Van den Brecht zestig jaar werd. Dit gedicht is een liefdesgedicht en het is er geen. Dit gedicht is een gedicht over de dichter en zijn relatie met de poëzie en toch ook weer niet. Dit gedicht is, net als de dichter, niet voor een gat te vangen.

Ze zou hém krijgen, had ze gezworen,
maar ze kreeg mij.

Wat haar in me aantrok waren woorden,
die vroege, weifelende, nog onrijpe.
Wat haar naar me toe trok was niet ik,
toen niet. (Jaren later,

toen we ons genoeg aan elkaar hadden
bezeerd en de woorden zich aan harde
feiten beurs hadden gestoten, was ik
het die zwoer dat ik haar zou krijgen.

Wat me in haar aantrok waren al die
schitterlichtjes in een oogopslag.
Wat mij naar haar toe trok was dat
ijle en opeens felle in één blik.)

Als je met het blote oog een ster
scherp wilt onderscheiden, moet je er
net naast kijken. Ik zou haar krijgen
en liet haar los.

Dit is het eerste gedicht van een zevendelige cyclus 'Eedverbond der ijdelers'. Die cyclus moet u beslist lezen en herlezen, geëerd publiek. Dat kan zowel in het Nederlands als in het vloeiende Engels van John Irons, die heeft gedaan wat Stefaan Van den Brecht voor zo veel van zijn collega-dichters heeft gedaan: voor een gedicht een rode loper uitrollen in een andere taal.

Ik hoop dat hij nog veel rode lopers blijft uitrollen voor de poëzie van anderen, maar ook voor die van hemzelf. Zijn werk is het waard om gelezen en herlezen te worden.

Beste Stefaan, blij geëngageerd in de wereld en in de poëzie. Ik hoop dat je *Krabbengang* je ook morgen en overmorgen nog, langs het hoogriet en de laagwei naar zee leidt. De zee van het volle leven, de zee van de Poëzie met een hoofdletter.

Peter Theunynck